

VAN TROUW EN SCHANDE

Het gezin van Godfried Rooijackers (Merkus Fried) en Johanna Maria Joordens (Merkus Méej) met Meijelse toer (hoofdtooi) ca. 1910.

Was Meijel een besloten gemeenschap? Oude kaarten lijken aan te geven, dat de wegen vanuit Meijel door de Peel tot het midden van de negentiende eeuw slecht begaanbaar waren. De veelvuldige contacten van Meijelsen met inwoners uit omliggende dorpen maken echter duidelijk dat de slechte verbindingen nauwelijks belemmeringen opleverden. Van die contacten zijn er voor 1797 veel vastgelegd door de schepenen en na 1800 vooral door de burgemeesters. Daarnaast wordt wel beweerd dat Meijelsen veelal met Meijelsen trouwden. Dat zouden ze gedaan hebben omdat het dorp helemaal geïsoleerd lag. Een beperkt onderzoek in de registraties van huwelijken ondersteunt die gedachte helemaal niet. Meijel lijkt eerder een open, toegankelijke gemeenschap. Het dorp kende echter wel volksgebruiken die men meestal vond in besloten gemeenschappen, de zogenaamde volksgerichten. Daarmee wilde men op een officieel niet toegestane manier de normen van de eigen gemeenschap handhaven. Misschien mogen we daaruit opmaken, dat Meijel een besloten gemeenschap was, waar een zich aanpassende vreemdeling welkom was.

Trouwen in geïsoleerdheid?

In de periode van 1708 tot 1797, toen de pastoor 402 huwelijken vastlegde, was in ongeveer honderd gevallen sprake van bruiden en bruidegoms die van buiten Meijel kwamen, vooral uit Helden, Deurne, Asten en Roggel. Daarbij moet ook bedacht worden dat de pastoor lang niet altijd de plaats van herkomst vermeldde. Hij moest, zover nu bekend, bij zo'n 40 huwelijken wel dispensatie aanvragen, omdat bruid en bruidegom een vorm van verwantschap- of familierelatie hadden. De noodzaak van zo'n dispensatie kwam in elke soort familie voor, arm of rijk, in Meijel maar ook in andere dorpen.

Een zekerder beeld kan gemaakt worden van de huwelijken tussen 1797 en 1940, omdat in de Burgerlijke Stand de geboorteplaats en de woonplaats van bruid en bruidegom zijn aangegeven. Bij de 1296 huwelijken uit genoemde periode waren er 414 waarbij zowel de bruid als de bruidegom in Meijel geboren waren. Geen

bijzonder hoog aantal. Opmerkelijk is dat veel jonge mannen en vrouwen vanuit andere plaatsen in Meijel kwamen wonen, voordat ze er trouwden. In de bevolkingsregisters zijn daarvoor redenen te vinden. Die hebben bijna altijd te maken met werken in Meijel als knecht bij boer, bierbrouwer of molenaar, als dienstmeid, onderwijzer, sluiswachter, ambachtsman of winkelier.

1296 Huwelijken in de gemeente Meijel tussen 1797 en 1940

Geboorteplaats			Woonplaats		
	Bruidegom in	Bruid in		Bruidegom uit	Bruid uit
30	Asten	Meijel	17	Asten	Meijel
86	Deurne	Meijel	86	Deurne	Meijel
91	Helden	Meijel	85	Helden	Meijel
12	Heythuysen	Meijel	12	Heythuysen	Meijel
14	Maasbree	Meijel	7	Maasbree	Meijel
41	Nederweert	Meijel	33	Nederweert	Meijel
14	Neer	Meijel	8	Neer	Meijel
31	Roggel	Meijel	30	Roggel	Meijel
17	Sevenum	Meijel	13	Sevenum	Meijel
10	Weert	Meijel	11	Weert	Meijel
13	Meijel	Asten	10	Meijel	Asten
51	Meijel	Deurne	39	Meijel	Deurne
55	Meijel	Helden	35	Meijel	Helden
11	Meijel	Heythuysen	3	Meijel	Heythuysen
414	Meijel	Meijel	759	Meijel	Meijel
17	Meijel	Nederweert	12	Meijel	Nederweert
19	Meijel	Roggel	12	Meijel	Roggel
13	Helden	Helden			
357	Meijel / elders	Meijel / elders	124	Meijel / elders	Meijel / elders
1296 Huwelijken			1296 Huwelijken		

Notities:

1. Opgenomen zijn de huwelijken waarvan dezelfde combinatie van geboorteplaats-bruidegom en geboorteplaats-bruid tien of meer keer voorkomen.
2. Tenminste 345 partners woonden bij hun huwelijk in Meijel, maar waren elders geboren.

Van feesten en volksgerichten

Ja, ook de Meijelsen kenden traditionele normen, waaraan mensen zich moesten houden. Vooral het huwelijk bleek wat extra ongeschreven

regels te hebben. Dan diende er flink wat gasten uitgenodigd te worden en moest er voldoende bier zijn. Dan moesten de geliefden in stand of leeftijd niet te ver uit elkaar te liggen. 'Overtreders' konden rekenen op bijzondere activiteiten, de volksgerichten of charivari's. Dat gold zeker wanneer een trouwbelofte werd gebroken. Een paar voorbeelden werden in de Meijelse archieven vastgelegd.

Bruidspaar Fried Gooden en Hanneke van Rijt in 1917.

Huilbier

'Den heere cleger seght dat eene publijcken oproerige actie die gebruyckt woort ten tijde van't trouwen van eenige persoonen om huylbieren af te pressen' en dat is hier en in andere gereguleerde plaatsen verboden. De zin die Claes Jan Willems als vervangend-secretaris van Meijel op 2 juli 1706 in het schepenbankboek schreef, mag dan geen modern Nederlands zijn, de betekenis is duidelijk. Schout Adam Francis van Hillen klaagde bij de Meijelse dingbank een aantal jongeren aan die huilbier of drinkgeld hadden afgeperst, zoals dat vaker gebeurde wanneer enige mensen gingen trouwen. Dat oude volksgebruik was overal streng verboden. Wat was er gebeurd?

Geurtje de molenaarsdochter van Jan Janssen den Mulder ging trouwen. De jonge gasten Lendert Hendrickx, Willem Claessen, Peter Nijssen en Hendrick Jan Martens den Smedt waren echter niet voor het feest uitgenodigd en misten dus een kans op vrij drinken. Naar oud gebruik haalden ze, naar eigen zeggen met toestemming van de molenaar, in het donker het onmisbare rad van de molen en sleepten dat naar de herberg van Lieske Bartels in de Straat. Toen Jan den Mulder het rad kwam terughalen, kon hij het krijgen tegen betaling van een ton huilbier of huwelijksbier. Jan betaalde, maar de schout klaagde de jongelui toch aan vanwege afpersing. 'Flauwe kul' vonden die gasten, maar ze brachten het rad terug en werden veroordeeld tot een onbekende en onbetaalde boete.

Een oude snoeper ongewenst?

Waarom begon Thieu Slaats in 1816 een proces tegen Meijelse jongelui, die hem het leven zuur maakten?

Op 11 augustus 1816 had de aanstaande bruidegom Slaats drie tonnen bier op zijn wagen geladen om het met de Meijelse jongeren op een akkoordje te gooien. Ze moesten hem dan met rust laten. Maar de jonge gasten trokken rond negen uur in de avond met geweldig getoeter en veel geschreeuw rond de woning van Thieu Slaats aan de Straat (nu Alexanderplein). Die rende naar het huis van burgemeester Leonard Gerits, maar 25 stappen van de woning van Slaats verwijderd. De burgemeester zei, dat hij 's nachts niet verplicht was op te treden en dat hij de volgende dag wel zou kijken wat te doen stond. Bovendien vroeg hij aan Thieu wat hem die paar tonnen bier nou uitmaakten. Maar op zondag 25 augustus was het weer raak en zelfs na de bruiloft op 27 september ging het volksgericht verder. De baldadigheid nam steeds grovere vormen aan, dakpannen werden stuk gegooid, het varken werd losgelaten uit de stal en men gooide mensenhaar in de put, zodat het water onbruikbaar werd. Opnieuw ging Thieu Slaats naar burgemeester Gerits om te klagen. Maar de burgemeester wees hem erop, dat hij het volksgericht over zichzelf had afgeroepen. Waarom moest een vijfenzestigjarige man uit Asten zo nodig

in Meijel trouwen met Willemien van Bree, een Meijels meisje van 43 jaar? Dat de jongelui daar hun oordeel over lieten merken en dat ze uit waren op een stevige hoeveelheid bier, was een zaak die nauwelijks aandacht verdiende. Burgemeester Gerits deed Slaats, die een welgesteld rentenier was, een voorstel: ‘Als jij vijf tonnen bier voor de jongelui koopt, doe ik er nog een ton bij’. Zo gebeurde, het werd rustig en Thieu Slaats zag af van verder procederen, want hij voelde zich genoeg door het volk berecht. Hij overleed in 1824, negen jaar eerder dan zijn echtgenote Willemien.

Ketelmuziek

Op 11 mei 1857 trouwden Peter Jaspers en Hendrika Lenders met een feest in herberg De Zwaan bij de kerk, het ouderlijk huis van Hendrika. Daags daarna diende burgemeester Barthel van der Steen op te treden. De aanleiding is onduidelijk, evenals het feit of het voorval iets met de voorgaande bruiloft te maken had. De brief die de burgemeester schreef over de gebeurtenis, luidde nagenoeg als volgt:

“Op 12 mei 1857 ’s avonds om 10 uur was er in de nabijheid van de woning van herbergier Jan Lenders een aantal mensen verzameld, sommige met horens, andere met andere blaasruigen. Eensklaps lieten ze akelige tonen horen. Op dat gerucht ging ik naar de plaats en vermaande hen zich te verwijderen en de baldadigheden te staken. Ze gingen, maar nauwelijks had ik mijn rug gekeerd of hetzelfde liedje ving weer aan, tot drie of vier maal toe. Eindelijk heb ik de veldwachter opgedragen een lantaarn te halen en daarmee bij te lichten. Ik zei, dat ik er maar één van hen behoefde te kennen, zodat die het gelag voor allen zou moeten betalen. Dat schrok af, maar op afstand gingen het blazen en schreeuwen nog door tot elf uur. Ik vertrouwde er niet op, dat men zou stoppen en schakelde de marechaussee in. Toen de agenten kwamen, waren de vogels gevlogen.”

Aartje trekken

Zo’n volksgericht in de vorm van ‘ketelmuziek’ kwam in Meijel vaker voor, zelfs tot in de twintigste eeuw. Bekend is nog dat een lid van fanfare Eendracht trouwde en zijn collega-muzikanten

niet had uitgenodigd. In de late avond trokken de muzikanten met potten, pannen, ketels en alles wat ze in hotel Oranje konden vinden om lawaai te maken naar de plaats van het feest. De enorme herrie verstomde, toen daar het bier naar buiten kwam.

A. van Ostade, Dansende boeren, 17de eeuw.

Een andere vorm om te laten merken dat het bruidspaar toch wel weinig mensen voor eten en drinken op het huwelijksfeest had uitgenodigd, was het ‘aartje trekken’. Dan probeerden de jongeren met stokken en haken via het kelderraam naar buiten te trekken wat klaar stond voor het feest: vlaaien, etenswaren en drank. Mogelijk is de uitdrukking ‘Aartje trekken’ een oude herinnering aan Ariken of Aartje van Turnhout, die met zijn Kempische bende rond 1750 nogal wat wegpikte uit Meijel. Volgens verhalen van oude Meijelsen, werden weggehaalde lekkernijen vaak teruggebracht en mochten de ‘dieven’ alsnog volop genieten van wat er aan drank en eten was in de schoongemaakte stal waar het feest gehouden werd.

Vuil toffelen

Een vorm van volksgericht die heel wat meer aandacht van de politie verdiende, was het ‘vuil toffelen’. Burgemeester Barthel van der Steen diende op 13 april 1851 een klacht in tegen wat er in de voorgaande nacht was gebeurd.

Er was een jongeman die in het openbaar een trouwbelofte had gedaan aan een 'meid', maar hij kwam die belofte niet na. In de nacht van 12 op 13 april werd een maaltijd gemaakt bestaande uit vuiligheden en verrotte krenge. Terwijl ze luid bliezen op horens en andere geluidmakers, trokken jongelui door het dorp en riepen, dat er een optocht met zo'n dertig karren gehouden ging worden.

Bruidspaar Antoon van Heugten uit Meijel en Helena Goeden uit Heythuysen.

Die karren vol vuil, poppen, mest, rottende krenge, namen en spottende teksten trokken naar de woning van de ontrouwe 'bruidegom'. De jongeman die zijn trouwbelofte had gebroken, werd op een van die wagens gebonden en de stoet trok in de richting van de kerk, waar het 'vuilfeest' gehouden werd. Zonder dat hij zich kon verweren, werd de troep naar het slachtoffer gegooid.

In een eerder geval liep het heel wat rustiger af. Rond zeven uur 's avonds op 23 januari 1841 hoorde burgemeester Van der Steen in een uithoek van de gemeente dat er op hoorns geblazen werd en op potten en pannen getrommeld. Hij ging er een kijkje nemen en vernam van een aantal jongelui dat zij naar oud gebruik een Meijels meisje wilden straffen. Die jongedochter had een jongen beloofd met hem te trouwen, maar ze kwam haar belofte niet na. De burgemeester antwoordde, dat de

Bruidspaar Willem Kuipers en Dorothea Teeuwen uit Helden, wonend in de Simonshoek te Meijel.

tijden van muiterijen voorbij waren en hij verzocht de gasten allervriendelijkst op te houden, omdat hij niet voor de 'kwade' gevolgen kon instaan. Voor alle voorzichtigheid liet Van der Steen toch de nachtwacht patrouilleren, vooral rond de woning van het ontrouwe meisje. Er was in de nacht geen enkel gerucht, de burgemeester verheugde zich 'grootelijks' en ging slapen. Wie schetst zijn

verbazing toen hij 's morgens een lange rij lege hoge en lage karren zag staan van het huis van meisje tot aan de kerk. Het enige dat de burgervader kon achterhalen was dat waarschijnlijk kameraden en vrienden van de bedrogen jongeman uit Neerkant de karren hadden geplaatst.

Henk Willems

Servaas Engelen en Gertrudis Verstappen waren op 10 april 1969 liefst 70 jaar getrouwd.

Bronnen

- GHS Helden, Archief Gemeente Meijel tot 1943, Correspondentieboeken 31-34
- GHS Helden, Archief Gemeente Meijel, Registers Burgerlijke Stand Meijel
- RHC Limburg Maastricht, Schepenbank Meijel, boek 6
- Mededelingen van Toon Joosten en Loed Janssen